

הרב שמתה ה' מירון

השיפוט הרבני בישראל – היסוד למדינת התורה*

ואשיבה שופטיך כבראשונה ויועצריך ככתחילה, אחרי כן יקרא לך
עיר הצדק, קריה נאמנה. (ישעיהו א', כ"ו)

א. ניצחונם של מגשרי הזון

אחד מהישגיה הבולטים של הציונות הדתית, בהגשמת חזונה לבנין העם
והמדינה על פי תורת-ישראל, הוא הקמתו של השיפוט הרבני-הממלכתי
במדינה.

החייאת המערכת המשפטית התורנית במדינת ישראל המתחדשת, לאחר
שמערכת זו נדחקה לקרן-זווית בתפוצות עם התפשטות תנועת האמנציפאציה
שם, פירושה איננו רק הוספת נדבך בבנינים-מחדש של חיי הרוח המקוריים
של אומתנו, אלא הרבה מעבר לזה. זהו בטחונה היחיד של האומה להמשכיות
ההיסטורית של המשפחה היהודית בארץ ובתפוצות; לשמירת צביונה היהודי
של מדינת ישראל; למניעת פילוגם של העם והמשפחות בישראל. זוהי גם
הדרך לתת ליהודי הדבק במסורת אבות את התחושה, שהוא גר במדינתו
שלו, אשר בה, שלא כבתפוצות, החשש מפני גישואין אסורים לילדיו הוא
ממנו והלאה. השיפוט הרבני-הממלכתי, אף במתכונתו הנוכחית, הינו, כאמור,
צעד חשוב לקראת הגשמת חזונה של הציונות הדתית – הקמת מדינת התורה
בארץ ישראל. הקמת מערכת בתי הדין הרבניים במדינה, אשר להם שיפוט
ייחודי בענייני-המעמד האישי של היהודים בישראל, איננה רק תוצאה של
מאבק פוליטי של תנועת המורחי-הפועל-המורחי למען "הישג דתי". מדובר

* מתוך ספר "הציונות הדתית", 1977.

שמחה ח' מירון

כאן בתגשמת אידיאה מרכזית של הציונות הדתית, אשר מתחייבת משלוש נקודות יסוד בהשקפה עולמה:

א. ראיית אחדות האומה כערך דתי-לאומי בעל חשיבות עליונה ("שהכ" שרים נושאי דגל שם ה', לא יהיה להם שום יחס עם פורקי העול הפושעים... זאת היא ממש מחשבה של עבודה זרה כללית" — מרן הגראי"ה קוק זצ"ל, ב"אורות התחייה").

ב. הכרה בחובה לפעול כדי שיינתן צביון דתי ל"אתחלתא דגאולה" המתגשמת לעינינו ("בייחוד עלינו להיות עומדים על המשמר, לעבוד בעד המתחשבה הגדולה של נשיאת דגל ברמה וקיבוץ גלויות בארץ-החדה, ויחד עם זה בעד רוממות קדושת ישראל ועליית הערכת התורה והמצווה וטהרת החיים של ישראל הסבא ושל ישראל הצעיר, הבאים להסתופף בנחלת אבנת" — מרן הגראי"ה קוק זצ"ל ב"חזון הגאולה").

ג. השאיפה לבנות את חייה הרוחניים של האומה, במרכזו, על בסיס התרבות היהודית המקורית ותחיית משפט התורה ("אנחנו נקראים עכשיו לבנות את בנין האומה. עטרה גדולה היא לישראל יסוד המשפט שלנו, המיוחד ברוח קדושתו, ועלינו לשפר העטרה הזאת בכל התכסיסים היפים והמהודרים... אבל זה צריך להיות דבר מוסכם לכולנו, שצריך להיות ריכוז קבוע בכוח הרבנות ובכוח המשפט שלנו בארץ ישראל" — מרן הגראי"ה קוק זצ"ל ב"התור" תרפ"א).

מתנגדי הציונות הדתית, מימין ומשמאל, התנגדו להקמת מערכת המשפט החורגני-ממלכתי בארץ ישראל.

הוגים חרדיים הביעו חשש מפני בית-דין שישאב את כוח הכפיה שלו מן השלטונות החילוניים. הם ראו בכך "בית-דין רבני-מטעם", אשר עלול לקטות, בלחץ השלטונות, משפיטה לאמיתתה-של-תורה. הם גם התנגדו להיכוזיות ולכוח הכפיה שיעמדו מאחורי בית הדין הרבני-הממלכתי, מחשש שבלוע למעמדם של בתי הדין הכיתתיים שלהם. הם לא השכילו להבין את מהפיכת הדור, אשר זכה לראות בעיניו את גאולתה מחדש של הממלכתיות היהודית, שביכולתה להאציל כמקדם סמכויות כפיה לדין-תורה.

היו גם חוגים דתיים יפי-נפש, אשר מפאת היותם שקועים במורשת הגלות, סלדה נפשם מבית-דין-רבני שיש עימו כוח לכפיית פסקי דינו באמצעות השוטר. נשכח מהם, כי בציווי התורה נאמר: "שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך" (דברים ט"ז, י"ח).

השופטים והשוטרים צמודים זה לזה; מאן שאין אפשרות להמר שיש

השיפוט הרבני בישראל — היסוד למדינת התורה

סתירה בקיום משותף של שניהם. אדרבה, שלימות יש בכך. ואם נוצרה סתירה, היא נוצרה בגלות, שבה לא היה לעם ישראל שוטר. למעשה, אפילו בגלות, בתקופה שהיתה לעם ישראל אוטונומיה מסוימת והיה שלטון של תורה, היו לקהילה היהודית גם שוטר וגם כלי ביצוע. כדאי לציין, כי מבחינת השקפתה של תורת המשפט, הוראה משפטית שאינה מלווה בסאני-קציה, שאין אפשרות לאכוף אותה, היא בלתי-מושלמת.

הנסיון ההיסטורי של הצלחת קיום מערכת שיפוט רבני-ממלכתית בישראל, הוכיח את ניצחונה של הציונות הדתית גם בשטח זה. החששות נתבדו ומעטים בציבור הדתי מעיזים כיום לחלוק בכנות על החינוכית של בתי הדין הרבניים לקיומה של יהדות-סיני.

ב. תולדות השיפוט בענייני המעמד האישי

ההסדר המשפטי של קיום השיפוט התורני-ממלכתי בישראל בתחום דיני האישות, מבוסס כיום מבחינה משפטית בעיקר על "חוק שיפוט בתי הדין הרבניים, נישואין וגירושין — תשי"ג—1953". חוק זה קובע הן את סמכויות השיפוט של בתי-הדין הרבניים, והן את חובת ההודקקות של היהודים בישראל לדין-תורה בענייני אישות. החוק הנ"ל, אשר הוחק בכנסת החדות ליוזמתה ולפעולתה של סיעת המזרחי-הפועל-המזרחי, לא נוצר בחלל ריק. קדם לו ההסדר ששרר בארץ בעת השלטון העותומני, אשר החיל על נתיני הארץ את דיני עדתם הדתית בענייני המעמד האישי, ועל נתיני חוץ את דינם הלאומי. האנגלים, שבירים הופקד המנדט על ארץ-ישראל מטעם חבר הלאומים, היו כפופים להוראות המנדט, אשר קבע שיש להבטיח כי יכבדו את המעמד האישי ואת העניינים הדתיים של העמים והעדות בארץ. לפיכך, שלטונות המנדט כמעט שלא שינו את יסודות המצב המשפטי בשטח זה. גם הקמת המדינה לא הביאה שינוי מידי במצב. לפי סעיף 11 של פקודת סדרי השלטון המשפט, תש"ח—1948 — "המשפט שהיה קיים בארץ-ישראל ביום ה' אייר תש"ח, יעמד בתוקפו עד כמה שאין בו משום סתירה לפקודה זו או לחוקים אחרים שיינתנו בעתיד".

אולם, בכל זאת, הקמת המדינה החריפה בעיה קודמת. האנגלים הסדירו את ההודקקות של העדה היהודית לבתי הדין הרבניים, על בסיס וולונטארי בלבד. בשנת 1926 נחקקה על-ידי המחוקק המנדטורי פקודת העדות הדתיות (אירגון). פקודה זו, כפי שתוקנה בשנת 1937, מאפשרת לכל עדה דתית להגיש בקשה להתארגנותה. הנציב העליון רשאי היה, באשורו של מוכיר

שמותה ח' מירון

הממלכה, להכיר בעדה דתית כבעדה מאורגנת, ולהתקין תקנות, שתהיינה מתאימות לנסיבות המיוחדות ולאירגונה של אותה עדה. העדה היחידה שהתארגנה בתקופת המנדט במסגרת זאת היתה "כנסת ישראל", האירגון הדתי והחילוני של הישוב היהודי בארץ-ישראל.

מה שאיפיו את העדה היהודית "כנסת ישראל", היתה השתתת החברות בה על הבסיס הרצוני. מוסדות הישוב היהודי בארץ-ישראל אמנם דרשו ש"כנסת ישראל" תהיה ארגון-חובה, אך דרישה זו לא נתקבלה.

הבסיס הוולונטארי-רצוני של "כנסת ישראל", התבטא בהגדרתה הכוללת: "רק אותם יהודים הרשומים כחברים לה", ובכך שכל חבר בקהילה יכול היה להוציא עצמו מתוכה על-ידי מסירת הודעה למחיקת שמו מפנקס החברים. הפנקס היה בסיס החברות בקהילה, ומי שאינו רשום בפנקס — יוצא מכלל "כנסת ישראל".

עם הקמת המדינה בוטלו המוסדות החילוניים של "כנסת ישראל". הועד הלאומי ואסיפת הנבחרים עברו מן העולם. הופסק המשך הרישום בפנקס "כנסת ישראל", על אף שעלייה גדולה ורמה ארצה. היה, אפוא, צורך דחוף לבטל את הוולונטאריות שבחברות ב"כנסת ישראל", שאם לא כן, יכלו אנשים רבים להתחמק מכל מסגרת משפטית מחייבת בענייני המעמד האישי שלהם. כך נוצרה האווירה המתאימה לקבלת דרישת המזרחי הפורעמ"ז, לחקיקת "חוק שיפוט בתי דין רבניים (נישואין וגירושין), תשי"ג—1953". החוק האמור ביטל את הצורך בחברות ב"כנסת ישראל" כתנאי לסמכות השיפוט של בתי-הדין הדתי וכן את המגבלה שהיתה לבית-הדין, שהשיפוט בעניינים של יהודים נתינים זרים לא היה בסמכותו. מעתה, כל יהודי תושב המדינה נעשה כפוף בענייני אישות למשפט התורה.

ג. ההתמודדות עם מערכת המשפט החילונית

כירסום בלתי-פוסק במעמדו ובסמכויותיו של בית-הדין הרבני במדינה, על-ידי פרשנות מצמצמת של חוק שיפוט בתי הדין הרבניים, נעשה על-ידי בית-המשפט העליון בשנים שמאו קבלת החוק הנ"ל בכנסת. על-פי חוק המדינה, מסורה בדרך-כלל לבית-המשפט העליון, שהוא הסמכות הגבוהה של השיפוט החילוני, סמכות ההכרעה בהיקף הסמכויות של בתי-הדין הרבניים. כצד נוגע בדבר וכמוסד שלרוב חבריו גישה עוינת לערכי מורשת ישראל, מכריע בית-המשפט העליון, אם הוא רק מוצא את הדרך לכך, לטובת בתי-המשפט החילוניים.

השיפוט הרבני בישראל — היסוד למדינת התורה

כך אירע, שבת-המשפט העליון קבע, ששיפוטם של בתי-הדין הרבניים חל על בני-זוג רק אם שניהם יהודים, וכן שאינו חל על מי שהוא בתנאם להלכה "ספק יהודי". המונח "תושב" שבחוק, פורש על-ידי בית-המשפט העליון באופן שצימצם את סמכויות השיפוט של בית-הדין הדתי. הוצרה סמכות בתי-הדין הרבניים לדון בענייני מזונות, בעיקר מזונותיהם של ילדים. הוגבל על-ידי בית-המשפט העליון תוקף ההסדר הנערך בפני בית-הדין הרבני בין בני-זוג בעת גירושין. בית-המשפט העליון אף התערב בתחלשות עקרונות של בתי-דין רבניים בענין איסורי היתוך, כגון נישואי כהן וגרושה, וכן בקשר לפסילת עדי קידושין מחללי שבת. ללא כל אסמכתא של ממש, הכיר השיפוט החילוני בתחולתם של כללי המשפט הבינלאומי הפרטי-האנגלי בארץ, ובעזרתם הוכרו בארץ נישואין אזרחיים שערכו תושבי ישראל בחו"ל, בכללם "נישואי קפריסין" ו"נישואי מכסיקו".

תקצר היריעה מלמנות את כל הפגיעות שנעשו על-ידי בית-המשפט העליון בסמכויות השיפוט של בתי-הדין הרבניים, ועוד ידו של בית-המשפט נטויה. אולם בכל זאת ניתן לומר שחרף הכירסום הבלתי פוסק, לא הצליח בית-המשפט העליון לפגוע בעיקרי ההסדר החוקי הקיים, ושמירת אחדות האומה באמצעות נישואין וגירושין כדין תורה, הינה עדיין, בדרך כלל, עובדה קיימת. כל זאת הודות למאבקה המתמיד של תנועת המזרחי והפרהמ"ו למען חוק שיפוט בתי-הדין הרבניים האמור ונגד האפשרויות להקוקה פותרת של הכנסת.

אולם מן הראוי לבחון, לקראת הבאות, אמצעים תחוקתיים לבלימת המגמה של בית-המשפט העליון, לצמצם ולהגביל את תחולת הדין הדתי בישראל. יתכן שהאמצעי הראשון שיש לבקוט במישור זה הוא, שכל המחלוקות בענייני סמכות שבין מערכת המשפט החילונית לדתית, תוכרענה במוסד משותף, כעין זה שבסעיף 55 לדבר-המלך, ולא במוסד שיפוטי חד-צדדי, השייך למערכת המשפטית החילונית.

ד. השאיפה לתחיה כוללת של משפט התורה

מקובל בחוגים חילוניים, ואולי גם בחוגים דתיים המושפעים מהם, להציג את שאיפת התנועה הדתית-לאומית לחזות בהתגשמותה, במדינת ישראל, של התפילה "השיבה שופטינו כבראשונה ויועצינו כבתחילה" ואת המאבק למען אידיאל זה — כשאיפה וכמאבק של הקיצוניות הדתית, השוללת את המדינה ואת מוסדותיה. הלך מחשבה זה פגום באופן יסודי ביותר. קיימת

אצלם זהות בין החילוניות לבין המדינה, בעוד חזונה של הציונות הדתית הוא "ארץ-ישראל לעם-ישראל על פי תורת-ישראל", חזון זה מחייב את השאיפה והמאבק למען החיאת משפט התורה בארץ-ישראל בכל היקפו. זכינו לפינה קטנה של משפט התורה, בדיני האישות, אך אל לנו לשכוח כי ההצטמצמות בפינה קטנה זו נעשתה בעל כרחנו. שאיפתנו השלימה היא משפט התורה בכל ענפי המשפט של מדינת ישראל המתחדשת. ואף אם בשעה זו אין ביכולתנו להגיע להרחבת התחולה של משפט התורה על כל אורחי הארץ, נקפיד לפחות שיהיה לו הקיום המחייב באופן מלא לגבינו.

על מאבקה המתמיד של הציונות הדתית נגד השלטת מערכת השיפוט החילונית על יהודי הארץ, כתב בשנת תשי"ב מנהיג המזרחי במשך עשרות שנים, הרב י"ל מימון ז"ל: "וירשם הדבר לזכרון: מתוך כל היהדות החרדית בארץ-ישראל, היה רק המזרחי היחיד שנלחם בכל תוקף נגד בית-המשפט השלום העברי החילוני" (סיני, כרך ל"א, מתוך מאמרו "נאום שלא נאמתי").

ובדברו על המאבק המיוחד שהתנהל במישור זה בתקופת הקמת המדינה, כתב הרב הראשי לארץ-ישראל, מרן הגריא"ה הרצוג זצ"ל: "מבוא שלא יכול לעלות על הדעת של יהודי דתי באמת, שהמדינה היהודית תעזוב מקור-מים-חיים, את תורתנו הקדושה, לחצוב לה בורות ומשפטים של עם אחר. הלא זו היתה מהפכה איומה מבפנים, וחילול ה' גורא מבחוץ. זה היה בבחינת נתינת גט-כריתות, ח"ו, לתורת ישראל... אצלנו זהו דבר חמור מאוד מאוד, לקיים אפילו לזמן מועט משפט שלא כתורה... אפילו היתה בריטניה תופסת את מקומו של כורש, ואפילו היה המשפט הנדון כולו מחמדים, הוא פסול מן המבט הלאומי, ובפרט הדתי. הרי הרעישו אבות העולם על ישראל ההולך להתדיין בערכאות של גויים, אפילו דיניהם מדינה... ולדעתי אלף פעמים גרוע מכל יחיד או יחידים או קהילה מישראל ההולכים לערכאות של גויים, כשעם ישראל בארצו, בתור שכזה, דן על פי חוקים זרים. המבלי אין אלוקים בישראל וגו'. כבר דן התשב"ץ ז"ל על אלה המתדיינים בערכאות... ומעתה אני אומר, שעם ישראל בתור שכזה ובארץ קדשו, כשהוא מזניח תורתנו הקדושה ודן על-פי חוק זר, אף-על-פי שהחוק התוא איננו מתיימר לנבוע ממקור על-אנושי ואין לו אופי דתי, בכל זאת הוא בועט בתורת אלוקים חיים, כפי שמסורתו ופירשוה הנביאים וחז"ל ורבותינו הפוסקים, ממשה רבנו עד היום... על היהדות הדתית שומה, למצער, לעשות את כל המאמצים האפשריים, שעל-כל-פנים תשאר במדינה היהודית קרן-זווית לתורתנו הקדושה, לאמור, שתהא הזכות נתונה

השיפוט הרבני בישראל — היסוד למדינת התורה

לכל יהודי כשהוא נתבע לדין, בענייני ממונות ולא דוקא ברקע של המצב האישי, לפני בית-משפט חילוני, לאמור: 'לבית-דין של הרבנות אני יורד... כמו-כן מובן שנדרוש, שפסקי-הדין של בתי-הדין של הרבנות, לא יהיו נתונים לעירעור לפני בית-המשפט העליון הממשלתי' (הדברים הובאו בקובץ "התורה והמדינה" תשט"ו, ז' ח'; וכן בהקדמה לספר "הלכה פסוקה", שהוציא לאור, בשנת תשכ"ב, "מכון הרי פישל" בירושלים).

ובאותו נושא הוסיף ואמר הגר"ש ישראלי שליט"א, חבר מועצת הרבנות הראשית לישראל וחבר בית-הדין הרבני הגדול: "הדרך של הכנסת רוח התורה באותם חוקים המנוגדים לתורה, הנחקקים בכנסת, יוצרת רק אשליה... הדיבורים הרבים על התדרת המשפט העברי לתוך חקיקת הכנסת, עלולים רק להטעות. יכול אדם מן השוק לחשוב, שאכן זהו חוק התורה, אלא בעיבוד מודרני, בעיבוד של היום, בעוד שהוא רחוק כרחוק מזרח ממערב מיסוד של חוקת התורה. מוטב שיידעו מה בין בני לבן חמי. מוטב שנדע, שבתר-המשפט דינם כערכאות-של-גויים, ושהם דנים לפי החוק האנגלי ולפי החוק העותומני. העותומנים כבר אינם, אבל אנחנו עוד מחזיקים בהם. יחזיקו להם את הדבר הזה, והיהודי הישר והאמיתי, אשר ידע שיסודות הצדק והאמת גנוזים בתורה שלנו, הוא יידע, שלהודק לדין-תורה זוהי חובת-כבוד של כל מי ששייך לעם-ישראל. שם ימצא את הצדק, שם ימצא את האמת, שם ימצא גם את היושר" (מתוך דברי הגר"ש ישראלי שליט"א, בראיון שפורסם ב"דעתנו" ב'ג, הוצאת רשות הגזר של המפד"ל איר-תמוז תשכ"ה).

איש לא יעלה על הדעת, לייחס לרב מימון ז"ל, למרן הגריא"ה הרצוג זצ"ל ויבלח"א לגר"ש ישראלי שליט"א גישות ומחשבות העויינות את קיום המדינה. ברור שהשקפתם המובאת לעיל, מבטאת את גישת הצינונת הדתית לבושא.

ה. כלפי הקיסרוג החילוני

מצד גורמים חילוניים מושמעת הטענה, כאילו קיום השיפוט הדתי בישראל פירושו מדינה-בתוך-מדינה, דבר הסותר את תפיסת היסוד של מדע המשפט ביחס למבנה של מערכת-משפט במדינה ריבונית. טענה זו, המושמעת כנגד דרישה שבאה מאת משפטן בעל שם בינלאומי, כפי שהיה מרן הגריא"ה הרצוג זצ"ל — אומרת דרשני. אין כל מקום לטענה כזו במדינה המקיימת מערכת עצמאית של בתי-דין צבאיים ומערכת שיפוטית עצמאית של בתי-דין לעבודה. יתר על כן, חובתה של מדינת ישראל לקיים את המערכת

שמחה ח' מירון

המשפטית הדתית העצמאית, מאחר שכמדינה דמוקרטית ליבראלית מתקדמת, עליה לאפשר לאזרחיה הדתיים חופש מצפון דת, ובכלל זה גם קיום מערכת בתי-דין דתיים שעוסקת בכל שטחי המשפט.

המבנה היסודי של דת ישראל הוא חוק ומשפט. הספרים היסודיים של אמונת ישראל הם ספרי-משפט, שמקיפים לא רק את התחומים המקובלים כיום כדתיים במדינות נוצריות, אלא את כל תחומי המשפט. זכותם של יהודים דתיים במדינה לתבוע שיאפשרו להם להתדיין בפני בתי-דין רבניים, כי זהו הדרך היחידה שבה הם יכולים לקיים את מצוות דתם, שלא להתדיין בערכאות. כל פגיעה בזכות זו — פירושה כפיה חילונית ופגיעה בחופש האמונה. כדאי להדגיש דברים אלה היום, כאשר משום-מה נשתרשה בציבור, ואפילו בחלקו הדתי, הדעה, כי הכפיה המצפונית היחידה בשטח המשפט במדינה, היא בזה שכופים על חילוניים להודקק למערכת משפטית דתית; ולא היא.

בעיית כפיה דתית וכפיה חילונית במערכת המשפט, אפשר להסביר באמצעות התיאוריה של פרופ' קאלון על מקור-כוחו המחייב של החוק. תיאוריה זו נחשבת לקלאסית, ואף אומצה בארץ בכמה פסקי-דין של בית-המשפט העליון. פרופ' קאלון רואה את כלל מערכת המשפט כמערכת נורמות, אשר הכוח המחייב של כל אחת מהן נובע מהנורמה שמעליה, עד שבסופו של דבר מגיעים לנורמה הבסיסית, שכוחה המחייב מקובל על הציבור ללא פקוק. כך, למשל, נובע הכוח המחייב שמירתו של חוק במדינה דמוקרטית, מהנורמה היסודית, שזכותו של העם לחוקק חוקים מחייבים באמצעות נציגיו בבית-הנבחרים. לעומת זאת, הנורמה היסודית של החוק הדתי היא רצונו של הכוח העליון, העל-טבעי.

האזרח החילוני חי רק תחת מערכת אחת של נורמות חוקיות מחייבות — מערכת הנורמות הנובעת מהנורמה היסודית במדינה. לכן, כל חוק שנתקבל בהתאם לנורמה היסודית מחייב אותו במידה שווה, ואין זה משנה מהו מקורו של החוק. במדינת ישראל יש חוקים שמקורם דתי מוסלמי (המגילה) או נוצרי (כמו דיני המזרח האנגליים, אקויטי בלע"ד), אולם איש אינו רואה בחוקים אלה כפיה דתית. תוקפם המחייב במדינה נובע מתוקף הנורמה המונחת ביסודם של כל חוקי המדינה, וזה הדבר הקובע. אין כל הבדל אם חוק מסוים מתקבל על-ידי הכנסת משום שהוא נראה מתאים מכל בחינה שהיא, או משום שהוא מאמץ את המנהג המקובל על רוב העם, וכן שומר על אחדות האומה.

האזרח הדתי של המדינה כפוף לשתי נורמות-יסוד, המביאות בעקבותיהן

השיפוט הרבני בישראל — היסוד למדינת התורה

חוקים מחייבים. גורמה אחת היא הנורמה הדתית, והאחרת היא זו של המדינה. ברור שהנורמה המחייבת את האזרח הדתי, במקרה של התנגשות בין הנורמות, היא הנורמה הדתית, הנובעת מן המקור הנעלה יותר.

שאיפתה של הדמוקרטיה הליבראלית המתקדמת, המבטיחה חופש דת לאזרחיה הדתיים, היא למנוע התנגשות בין החוקים הנובעים מהמערכת הכפולה של הנורמות המחייבות. אם רוצה ישראל להבטיח לאזרחיה הדתיים חופש דת ומצפון, עליה לאפשר להם למלא אחר החיובים הנובעים מן הנורמה היסודית בדתם.

ו. התועלת שבהרחבת הזדקקות לבתי-הדין

יש הרואים במאבק להחדרת המשפט העברי לחקיקת הכנסת, דרך אלטרנטיבית להחייאת משפט התורה באמצעות בתי-הדין הרבניים. לא אתווכח כאן עם גישה זו. אולם גם בעלי גישה זו מכירים בכך, שגידול מספר הפונים לבתי-דין רבניים בעניינים שאינם כיום בתחום החובה לפנות אליהם, כגון בדיני ממונות, יש בו כדי לקדם את החייאת משפט התורה יותר מאשר כל דרך אחרת. מאה פניות בשנה לבתי-דין רבניים בסוגיות משפטיות של הכלכלה המודרנית, יש בכוחם לגרום תוך עשר שנים לאלף תשובות מעודכנות לבעיות משפטיות אלו (ראה ב"דעתנו" הנ"ל, ראיון עם פרופ' מ' אלון, ראש המכון למשפט-עברי של האוניברסיטה העברית; כיום שופט בית-המשפט העליון).

הגסיון מוכיח, כי הסמכות המוענקת על-ידי הכנסת לבתי-הדין הרבניים, לא כללה מעולם תחומים אחרים מאלה שהיו לבתי-הדין במציאות. ענייני גישואין וגירושין נמסרו לבתי-הדין הרבניים מכיון שגם קודם לכן היו בטיפולם, והוא הדין בטיפול המקביל בענייני מוזנות וירושה. הרחבת סמכותם של בתי-הדין הרבניים בענייני ממונות, תלויה בעצם הזדקקותו של הציבור הדתי לבתי-הדין בעניינים אלה, לפני שהחוק יעניק להם חסות וסמכות.

יהודים רבים הנחשבים מדקדקים בקיום מצוות, אצים משום-מה להשפט בענייניהם בפני בתי-משפט. סיבות רבות לדבר, כגון השפעת הרחוב החילוני וירידת כבוד הרבנות (שהעלאת קרנה תלויה, מאידך גיסא, בהחזרת מקומו של הרב כפוסק בכל שטחי החיים). הרצתם של בתי-הדין הרבניים תוך דיון בענייניהם של אנשים פרטיים, מכבידה על אנשים אלה והם נסוגים מהדיון בפני בית-דין זה. לפיכך, יש למלא את בתי-הדין הרבניים בתביעות ובמשפטים שמאחוריהם עומדות חברות ציבוריות. כל החברות הכלכליות

שמחה ח' מירון

של הציבור הדתי המאורגן, חייבות להשתדל ולתבוע באמצעות בתי-הדין הרבניים, והדבר אפשרי מבחינה חוקית. על-ידי כך לא רק שיהיו נאה דורשים ונאה מקיימים, אלא שהשלטת משטר התורה בארץ תצדד צעד ניכר קדימה. בעקבותיהן של החברות הציבוריות, שתצלחנה להוכיח מחדש את כוחו של משפט התורה, ילכו בעלי ההון הגדולים המשתייכים לחוגים הדתיים, ואז חלק ניכר מאוד מהכלכלה וחיי החברה הישראלית, יתנהלו לאורה של ההלכה.

ז. סיכום

בתקופה שבה גבר קולם של החילוניים המצדדים בהפרדת הדת מהמדינה, חובתנו לעשות הכל לחיזוק מעמד השיפוט הרבני במדינה, שהוא לוו-השדירה של קיום הזיקה בין דת ישראל למדינת ישראל.

הנסיון מוכיח, שרק על-ידי מסירת עניינים רגישים וחיוניים לידי השיפוט הרבני, ניתן להבטיחם מפני התנכלות החילוניים. גם עניני הגיור ו"מיהו יהודי", העומדים עתה על הפרק, ייפתרו במדינה בהתאם להלכה, רק כשי-ימסרו למערכת השיפוט הרבנית. כל פתרון אחר — לא יצלח.

העובדה שרק מערכת שיפוט תורנית הנהנית מהפזתה של המדינה, יכולה להבטיח את העניינים החיוניים לשלומי אמוני ישראל, היא אחת ההוכחות הטובות לצדקת דרכה של הציונות הדתית בכל השנים — הדרך של שותפות והשתתפות במדינה ובמוסדותיה.

עקב סכנת ההפרדה בין הדת והמדינה, חשוב ביותר לפעול לביסוס מערכת המשפט הדתית ולהאבק להרחבת סמכויותיה, כי בה היסוד לבניינה של מדינת התורה בארץ-ישראל — חזונה של הציונות הדתית.